

KAR VA ZAIF ESHITUVCHI BOLALAR TA'LIMIDA MUSIQA DARSLARINING TASHKIL ETILISHI

Xorazm viloyati Urganch shahar Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan zaif eshituvchi bolalar uchun ixtisoslashtirilgan 32-sonli maktab- internati musiqa fani o'qituvchisi

Muratova Umida Xudargan qizi

Annoatsiya: Kar va zaif eshituvchi bolalar ta'limida bolalar bilan musiqa asarlari va musiqa asboblariidan foydalangan holda faoliyat tashkil etish mumkin. Bu jarayonda klassik musiqa asarlaridan foydalanish tavsiya etiladi. Tinglash uchun quyidagi asarlarni tanlash mumkin: Bax, List, Shopen, Raxmaninov, Betxoven, Motsart, Chaykovskiy, Shubert va boshqalar.

Kalit so'zlar: Kar va zaif eshituvchi, musiqa ta'limi, muvofiqlashtirish, ohangdorligi.

Avvalo Kar va zaif eshituvchi bolalar o'zlarining ruhiy salomatligi va davolanish jarayoniga mos keladigan turli musiqiy asarlarni tinglashni tavsiya qilinadi. Imkoniyati cheklangan bolalar bilan kamida bir marotaba muloqot qilganlar ularning ko'ngliga yo'l topish qanchalik qiyinligini biladilar. Shu sababli, musiqada mavjud bo'lgan tabiiylik va imkoniyat so'nggi 2-3 o'n yillikda musiqa mashg'ulotlari jadal rivojlanishining sabablaridan biri bo'lib kelmoqda.

Kar va zaif eshituvchi bolalar ta'lim jarayonida musiqa faoliyatining foydali jihatlari quyidagilardir:

- jarayon ishtirokchilari o'rtasida ishonchni, o'zaro tushunishni mustahkamlashga yordam beradi;
- ta'lim jarayonini tezlashtirishga yordam beradi, chunki ichki kechinmalar suhatdan ko'ra musiqa yordamida osonroq ifodalanadi;
- musiqa his-tuyg'ularni faollashtiradi, ongli idrok etishni kuchaytiruvchi vosita sifatida xizmat qiladi;

- musiqiy malakani bilvosita oshiradi, o'z-o'zini nazorat qilish va fikrlarini tartibga solish jarayoni paydo bo'ladi.

Davolashni qanchalik erta boshlansa, muvaffaqiyatga erishish ehtimoli shunchalik ko'proq bo'ladi. Shuning uchun, imkoniyati cheklangan bolalarni ikki yoshligidan boshlab musiqa terapiya yordamida davolash va rivojlantirish mumkin. Kichik yoshli bolalarda tashqi olam haqidagi tasavvur doirasi juda tor, nutqi yaxshi rivojlanmagan, asab tizimi, eshitish va vizual hislari kuchsiz, harakatlari muvofiqlashmagan, e'tibori noturg'un. Odatda, bunday bolalar tovushlarni taqlid qilish, oddiy musiqiy ohanglarni bo'g'inlab kuylab berish va talaffuz qilish ko'nikma, malakalariga ega bo'lmaydilar. Bolalar musiqa bilan harakatlarini qanday muvofiqlashtirish kerakligini, bilmaydilar, eshitish va ko'rish orqali o'z hatti-harakatlari bilan tashqi signallarga munosabat biladira olmaydilar. Lekin ularda taqlidchanlik xususiyatlari bor, bu ham bo'lsa musiqiy -ritmik harakatlarda, ohanglarni hirgoyi qilishda va qo'shiq kuylashda namoyon bo'ladi.

Maxsus tashkil etilgan ovoz kombinatsiyasi kompozitsiyasi yordamida psixofiziologik ta'sir qonunlariga muvofiq tashkil etilgan musiqa muvaffaqiyatli aks etishi va namoyon bo'lishi mumkin:

- Turli xil kayfiyat - quvonch, xursandlik, quvnoqlik, qayg'u, muloyimlik, tushkunlik, ishonch, tashvish;

- Intellektual va irodali jarayonlar-qat'iyatlilik, g'ayratlilik, bosiqlik, g'amxo'rlik, harakatsizlik, irodasizlik, jiddiylik;

- Borliqning umumlashgan xususiyatlari ko'rinishi-kuch, yengillik, davomiyligi, yo'nalishi, kengligi, fazoviyliigi;

- Harakatlarning xilma-xilligi xarakteristikasi - tez, mo'tadil, sekin, elastik, kuchli, bo'shang, egiluvchan.

Cholg'u sozlaridan foydalangan holda musiqa terapiyasini o'tkazish texnologiyasi:

Avvalo, mutaxassis, ham psixolog sifatida bolaning ahvolini tashxislash, uning hissiy holatini aniqlagan holda bolaga muvofiq musiqiy kompozitsiyani tanlash kerak.

Tashxis qo'yish va muammolarni aniqlagandan so'ng, bolaning muammosiga mos keladigan asboblar guruhini tanlash kerak, shundan so'ng bir nechta vositalardan qaysi biri afzal ekani aniqlanadi. Buni quyidagi yo'llar bilan hal qilish mumkin:

a) bola yoki o'smirning o'zi afzal ko'rgan guruhdan cholg'u asbobini tanlashi;
b) Tanlangan musiqa asbolarining har biri ijrosidagi asarlardan bir qismini tinglatish va tanlov qilishni taklif qilish;

c) Ma'lum bir cholg'u asbobi ijrosidagi musiqa qismlarini tinglash. Yuqori ta'sir etuvchi musiqa asbobi tanlanadi.

Bir qator defektolog olimlarning ishlaridan biz musiqa terapiyasi turli xil differensiyalangan usullar tizimini o'z ichiga olganini ko'rishimiz mumkin, ularning ba'zilari, albatta, an'anaviy, boshqalari esa nutq buzilishining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib o'zgartiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Музыкотерапия в работе с детьми с ограниченными возможностями здоровья Шушарджан С. В. Здоровье по нотам. - М., Изд-во АО "Перспектива", 1994. - С. 190.

2. Еремина Н. И. Восстановительная коррекция психологического статуса детей из социально неблагополучных семей методом игровой вокалотерапии. -Диссерт. на соиск. уч. ст. к. психол. н - М., РНЦ ВМ и К, 2009, - С. 133.

3. Асадуллаева М. А. Мактаб ёшидаги болаларда овоз режими ва гигиенаси. Maktab va hayot. Махсус Сон № 125-26 betlar. <http://library.cspi.uz/book/68>

4. Ш. Р. Маукамова. Имконияти чекланган болалар ва хар томонлама етуқ авлодни тарбиялашда мусиканинг урни. Махсус Сон № 1 22-23 betlar. <http://library.cspi.uz/book/69>